

УДК 821.112.2.09-31

UDC 821.112.2.09-31

РЭЦЭПЦЫЯ ПАЭЗІІ НЯМЕЦКАГА БАРОКА Ў РАМАНЕ ДАΝІЭЛЯ КЕЛЬМАНА «ТЫЛЬ»

RECEPTION OF POETRY OF GERMAN BAROCCO IN THE NOVEL BY DANIEL KEHLMANN “TYLL”

В. Ч. Гронская,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры замежнай літаратуры БДУ*

O. Gronskaya,

*PhD in Philology, Associate Professor of the
Department of Foreign Literature, BSU*

Паступіў у рэдакцыю 14.07.20.

Received on 14.07.20.

Артыкул прысвечаны рэцэпцыі паэзіі нямецкага барока ў рамане нямецка-аўстрыйскага пісьменніка Даніэля Кельмана «Тыль». Сярод іншых асаблівасцей твора адзначаецца яго інтэр- і метатэкстуальнасць, у прыватнасці дыялог з літаратурай XVII ст. і ўплыў барока як пазачасовай светапогляднай сістэмы. Прыведзены аналіз дазваляе вылучыць тры ўзроўні рэцэпцыі барочнай лірыкі ў рамане Даніэля Кельмана: алюзіўны, сэнсаўтваральны, метатэкстуальны. Даследуецца прысутнасць у тэксце светапоглядных прынцыпаў барока, выкарыстанне аўтарам паэтычных барочных прыёмаў, адпаведнасць некаторых тэм і матываў рамана літаратуры барока, наяўнасць відавочных і прыхаваных сувязей з вершамі нямецкіх паэтаў. Сцвярджаецца, што паэзія нямецкага барока з'яўляецца для рамана Даніэля Кельмана «Тыль» адным з сэнса- і тэкстаспараджальных падмуркаў, на аснове якіх ствараецца яго мастацкі свет.

Ключавыя словы: рэцэпцыя, нямецкая паэзія барока, метатэкстуальнасць, алюзія, дыялог тэкстаў.

The article is devoted to reception of poetry of German barocco in the novel by German-Austrian writer Daniel Kehlmann «Tyll». Among other features of the novel one can single out its inter- and metatextuality, in particular the dialogue with the literature of the XVII century and influence of barocco as a timeless worldview system. The conducted analysis allows to single out three levels of reception of barocco lyrics in the novel by Daniel Kehlmann: allusion, sense-creating, metatextual. The article studies the presence of worldview principles of barocco in the text, author's using of poetic barocco methods, correspondence of certain topics and motives of a novel of barocco literature, presence of evident and hidden connections with verses of German poets. It proves that poetry of German barocco for the novel by Daniel Kehlmann «Tyll» is one of sense- and text-creating fundamentals based on which his artistic world is created.

Keywords: reception, German barocco poetry, metatextuality, allusion, dialogue of texts.

Раман сучаснага нямецка-аўстрыйскага пісьменніка Даніэля Кельмана «Тыль» (*Daniel Kehlmann, "Tyll"*), які пабачыў свет у 2017 г., адразу выклікаў і працягвае выклікаць цікавасць крытыкаў і чытачоў. У назве твора – імя легендарнага нямецкага сярэднявечнага штукара і жартайніка, Тыля Уленшпігеля, але гэта кніга не пра яго, а пра Трыццацігадовую вайну 1618–1648 г. Тыль перанесены аўтарам у жорсткую рэчаіснасць XVII ст. і з'яўляецца не галоўным героем, а толькі звязкай, вобразам, які злучае паміж сабой іншых персанажаў і апісаныя ў рамане падзеі. Асноўная ж мэта аўтара – паказаць розныя бакі жыцця таго часу: не толькі вайну, але і культуру, мастацтва, літаратуру, навуку і г. д. Таму падаецца надзвычай цікавым прааналізаваць формы і спосабы, якімі аўтар гэта робіць.

Творчасць Даніэля Кельмана ў апошнія гады ўсё часцей прыцягвае да сябе ўвагу літаратуразнаўцаў. Сярод нямецкамоўных манаграфічных выданняў варта ў першую чаргу назваць працы Я. Рыкеса [1; 2] і Ю. Транахер [3], прысвечаныя даволі грунтоўнаму аналізу твораў Д. Кельмана ў кантэксце лацінаамерыканскага магічнага рэалізму (сувязь з ім і пэўная пераемнасць падкрэсліваецца як вучонымі, так і самім аўтарам) [1], з пункту гледжання новай інтэрпрэтацыі ў творах Д. Кельмана вобраза д'ябла [2] або генія [3]. У рускамоўным літаратуразнаўстве найперш трэба адзначыць дысертацыйнае даследаванне Ю. К. Казаковай, якое разглядае творчасць Д. Кельмана ў кантэксце ня-

мецкамоўнай літаратуры канца XX – пачатку XXI ст. [4]. Акрамя таго, раманы пісьменніка аналізуюцца ў дысертацыях Ж. А. Галенка [5] і Д. А. Чугунова [6], а таксама ў шэрагу артыкулаў. Пры гэтым даследчыкі пераважна звяртаюць увагу на ролю магічнага рэалізму ў творах Д. Кельмана, разглядаюць іх гісторыка-культурны і біяграфічны кантэкст. Найбольшая колькасць работ прысвечана раманам «Вымярэнне свету» (*“Die Vermessung der Welt”*, 2005) і «Слава» (*“Ruhm”*, 2009).

Раман «Тыль» да гэтага часу аб'ектам паўнавартаснага манаграфічнага даследавання не становіўся. Пакуль у нямецкамоўным літаратуразнаўстве з'явілася толькі некалькі артыкулаў, якія найперш закранаюць тэму Трыццацігадовай вайны ў творы [7; 8]. Пры гэтым несумненна важным падаецца вывучэнне нарратыўных аўтарскіх стратэгий, дэміфалагізацыі і рэміфалагізацыі, інтэр- і метатэкстуальнасці ў рамане.

Як ужо адзначалася вышэй, у «Тылі» Даніэль Кельман ставіць перад сабой задачу аднавіць жыццё і мысленне людзей XVII ст., данесці іх да сучаснага чытача. Таму цалкам лагічным шляхам робіцца рэцэпцыя ў рамане літаратуры таго часу або пра той час. У «Тылі» прысутнічае пераасэнсаванне, прамое і прыхаванае цытаванне, згаданне на гульнявым узроўні літаратурных твораў XVII ст. – і гэта не толькі нямецкамоўная барочная лірыка, але і нямецкая народная песня пра Жняца-Смерць, раман «Сімпліцысімум» Г. Я. К. Грымельсгаўзена,

некаторыя англамоўныя тэксты (як, напрыклад, вершы Дж. Дона і трагедыі У. Шэкспіра). Письменнік выкарыстоўвае таксама матэрыял з твораў XX ст., прысвечаных Трыццацігадовай вайне («Валенштайн» А. Дзёбліна), з навукова-папулярных выданняў, якія асвятляюць мысленне тагачаснага чалавека («Сыр і чарвякі. Карціна свету аднаго млынара, які жыў у XVII стагоддзі» К. Гінзбурга). У дадзеным артыкуле прадметам даследавання стала менавіта рэцэпцыя лірыкі нямецкага барока ў «Тылі».

Важнасць лірыкі барока для далейшага развіцця нямецкамоўнай літаратуры цяжка пераацаніць. Маючы не толькі несумненную мастацкую вартасць, але і аксіялагічную значнасць, яна была настолькі шматграннай, што змагла стаць сугучнай самым розным паэтычным плыням XX ст. сімвалізму, экспрэсіянізму, канкрэтнай паэзіі. Аднак уплывы нямецкага барока на літаратуру наступных стагоддзяў можна прасачыць не толькі ў лірыцы. Як пазачасавая светапоглядная сістэма яна вызначае мастацкі свет і некаторых твораў сучасных нямецкамоўных празаікаў, і Даніэль Кельман – адзін з іх. У рамане «Тыль» аўтару не проста ўдалося апісаць жыццё людзей той эпохі: чытач сутыкаецца з барочным светаадчуваннем пісьменніка пачатку XXI ст., які спалучае інтэлектуальны і іранічны карнавал на тэкставым узроўні са змрочным карнавалам зместу рамана – адлюстраваннем смерці, вядзьмарскіх працэсаў, голаду, чумы і заняпаду часоў Трыццацігадовай вайны. Зварот да паэзіі нямецкага барока мае пры гэтым вялікае значэнне.

Падаецца магчымым вылучыць тры ўзроўні рэцэпцыі барочнай лірыкі ў рамане Д. Кельмана. Найперш гэта непасрэдня спасылкі на канкрэтныя вершы або тыя ці іншыя культурныя і біяграфічныя факты, датычныя жыцця і дзейнасці нямецкіх паэтаў XVII ст. Умоўна можна назваць такі ўзровень рэцэпцыі алузіўным.

Так, адным з персанажаў рамана з’яўляецца паэт Пауль Флемінг (*Paul Fleming*, 1609–1640), які дзейнічае ў раздзеле «Вялікае мастацтва святла і ценю» (*Die große Kunst von Licht und Schatten*) разам з дзвюма іншымі рэальнымі гістарычнымі асобамі: Адамам Аларыем (*Adam Olearius*, 1599–1671) і Атаназіусам Кірхерам (*Athanasius Kircher*, 1602–1680) [10, с. 345–393]. Акрамя Флемінга з іншых знакамітых лірыкаў нямецкага барока па імені згадваецца Марцін Опіц (*Martin Opitz*, 1597–1639) – рэфарматар нямецкай паэзіі, аўтар трактата «Кніга пра нямецкае вершаскладанне» (*Das Buch von der Deutschen Poeterey*, 1624). Аднак яго роля для нямецкай культуры ў рамане Д. Кельмана не раскрываецца, пра гэта мусіць ведаць дасведчаны чытач. Пауль Флемінг жа паўстае ў рамане як даволі аб’ёмны вобраз: нам раскажваюць некаторыя факты яго жыцця (а потым, у апошнім раздзеле кнігі, згадаюць і пра абставіны смерці), у яго вусны Д. Кельман укладвае разважанні пра магчымасць

выкарыстання роднай мовы, а не лаціны пры напісанні вершаў, што лічылася ў той час непрымальным з-за неаформленасці нямецкай літаратурнай мовы, яе заняпаду і абцяжарвання дыялектызмамі і запазычанямі. У выніку Флемінга можна разглядаць і як канкрэтны індывідуалізаваны вобраз, але і, у пэўнай ступені, як абагуленае ўвасабленне многіх нямецкіх паэтаў і інтэлектуалаў таго часу (таму што моўнае пытанне ўздымалася і ў паэтычных трактатах, і ў вершах самых розных аўтараў).

Наўпрост у рамане цытуецца толькі адзін прэцэдэнтны тэкст нямецкага барока – знакаміты верш Пауля Флемінга «Да сябе» (*An sich*), які даследчыкі называюць маніфестам неастаіцызма. Д. Кельман прыводзіць два радкі з яго: *“...vergnüge dich an dir und acht es für kein Leid, hat sich gleich wider dich Glück, Ort und Zeit verschworen”* [10] – «... здавольвайся сабой і горам не лічы, калі цяпер і тут не маеш ты нічога» [11, с. 310].

З аднаго боку, менавіта гэтыя радкі найлепшым чынам пасуюць да жыццёвай сітуацыі герайні, Элізабет Сцюарт, якой яны адрасаваныя ў рамане: Элізабет у свой час страціла разам з чэшскай каронай усё, што мела, а далейшае яе жыццё з’яўляецца яскравым прыкладам таго самага неастаіцызму. З другога ж боку, асноўная ідэя, выказаная ў вершы (у тым ліку ў непрацытаваных Д. Кельманам радках), – пра неабходнасць цаніць тое, што маеш, і задавольвацца малым, разумець адноснасць зямнога дабрабыту і захоўваць вернасць самому сабе – якая была цэнтральнай для антычнага стаіцызму і якую падхапіла XVII ст., становіцца адной з галоўных у «Тылі». У выніку поўнае расчэткаванне алузіі на верш П. Флемінга дазваляе глыбей зразумець сэнсы рамана.

І гэта вядзе нас да другога ўзроўню рэцэпцыі нямецкай барочнай паэзіі ў «Тылі», гэты ўзровень можна ўмоўна назваць сэнсаўтваральным. Мы маем на ўвазе выкарыстанне Д. Кельманам асноўных светапоглядных прынцыпаў барока, якія вызначалі тэмы, матывы і стылістыку твораў. Найважнейшым з такіх прынцыпаў і генеральнай тэмай барока даследчыкі называюць *vanitas mundi* (з лат. тленнасць, марнасць свету) – бачанне свету ў яго зменлівасці, няўстойлівасці, ілюзорнасці і бессэнсоўнасці. Практычна кожны паэт нямецкага (і не толькі нямецкага) барока закранае ў сваіх вершах гэту тэму, піша пра хуткаплыннае жыццё, якое знікае як цень і дым. Другім вызначальным прынцыпам барока лічыцца *discordia concors* (з лат. спалучэнне неспалучальнага) – парадаксальныя злучэнні рацыянальнага і ірацыянальнага, трагічнага і камічнага, канкрэтнапачуццёвага і абстрактна-філасофскага, пастаяннага кантрасты жыцця і смерці, святла і цемры і размытасць мяжы паміж імі. Трэцім светапоглядным прынцыпам нямецкага барока называюць *constantia* (з лат. трываласць, стойкасць, непахіснасць) – падкрэсліванне думкі пра адказнасць чалавека перад самім сабой, апоры на самога сябе. Усе тры гэтыя

прынцыпы вызначаюць праблематыку і стылістыку рамана Д. Кельмана.

Да прыкладу, у кожным раздзеле рамана нехта з герояў памірае або блізкі да сыходу з жыцця – і аўтар кожны раз паўтарае разважанні пра хуткасць смерці, пра тое, як незаўважна яна набліжаецца. Прывядзем толькі адну з падобных цытат: *“Nur selbstsam ist es doch: Jetzt sitzt du noch hier und kannst alle Zahlen zwischen eins und tausend herbeten, aber übermorgen wirst du entweder ein Luftwesen sein oder aber eine Seele, die in einem Menschen oder Tier wieder zur Welt kommt und sich an den Müller, der du noch bist, kaum erinnert”* [10, с. 145] – «Хоць дзіўна: вось ты яшчэ сядзіш тут і можаш бубніць усе лікі ад аднаго да тысячы, а паслязаўтра станеш або сілай паветранай, або душой, якая вернецца ў гэты свет чалавекам ці зверам і ведаць не будзе ні пра якога млынара, каторым ты пакуль ёсць» [11, с. 102].

Гэты фрагмент, як і іншыя падобныя, утрымлівае ў сабе не толькі канстатацыю хуткапыннасці жыцця, але і згаданае вышэй спалучэнне неспалучальнага; усе яны пабудаваныя на кантрасце жыцця і смерці. Думка пра марнасць, нетрываласць – *vanitas* – лейтматывам праходзіць праз увесь раман Д. Кельмана. Але яшчэ варта звярнуць увагу на пастаянную прысутнасць у тэксце так званых «метафар тленнасці»: словы «ўздых», «подых», «пустэча», «туман», «снег», «пыл», «нішто» вельмі часта ўжываюцца ў рамана.

Наогул, увесь твор падаецца шмат у чым падпарадкаваным паэтыцы барока. Больш за тое, можна сказаць, што Д. Кельман выкарыстоўвае ў сваім празаічным творы некаторыя паэтычныя прыёмы, уласцівыя нямецкім лірыкам XVII ст.: антытэзы (на супрацьпастаўленні і кантрасце пабудаваныя многія сцэны рамана), анафары (часам аўтар пачынае некалькі абзацаў запар з аднаго і таго ж слова), разгорнутыя параўнанні. Пералічэнні, якія часта ўжывае пісьменнік, таксама выглядаюць як барочныя «ланцужкі», характэрныя для паэзіі, – пералічэнні намінаўных канструкцый: *“Der Wind: Geräusche in Geräuschen hinter anderen Geräuschen, Summen und Rascheln, Quieken, Ächzen und Knarren”* [10, с. 58] – «Шоргат ветру па-над іншымі шоргатамі, зумканне і шамаценне, рыпенне, крахтанне і трэск» [11, с. 40]. Або: *“Plötzlich das Loch in der Wand des Schachts, plötzlich Messer und Schreien und Knallen und Krachen”* [10, с. 410] – Раптам дзірка ў сцяне шахты, раптам нож, крык, трэск, грук [11, с. 285].

Шмат сэнсавых супадзенняў можна сустрэць і параўноваючы змест вершаў нямецкіх паэтаў XVII ст. і рамана Д. Кельмана, іх скразныя тэмы і матывы. Лірыка нямецкага барока была наскрозь філасафічнай, паэты разважалі пра сэнс жыцця, час і вечнасць, Бога і чалавека – усё гэта мы таксама сустракаем у «Тылі». Прычым калі суадносіць некаторыя праграмныя творы паэзіі нямецкага барока са зместам рамана, то ў метафарычным сэнсе можна было б нават гаварыць пра мастацкае асэн-

саванне Д. Кельманам тых хрэстаматыйных тэкстаў. Так, напрыклад, апісанні бедстваў вайны ў раманае некаторымі вобразамі нагадваюць санет Андрэаса Грыфіюса «Слёзы Бацькаўшчыны, год 1636» (*Andreas Gryphius, “Tränen des Vaterlandes. anno 1636”*), думкі пра Бога – метафізічныя вершы Ангелуса Сілезіюса (*Angelus Silesius*), а ўвесь раман цалкам шмат у чым перагукваецца з манументальнай паэмай Марціна Опіца «Слова суцэшэння сярод ваеннай навалы» (*“Trost-Gedicht in der Widerwertigkeit des Krieges”*).

Але пры далейшым і больш глыбокім пагружэнні ў раман можна заўважыць у ім яшчэ і трэці ўзровень прысутнасці лірыкі нямецкага барока. Яго мы ўмоўна вызначаем як метатэкстуальны.

У літаратуразнаўчай навуцы пад метатэкстам традыцыйна разумеецца тэкст, які апісвае іншы тэкст (тэксты) і/або рэфлексуе над ім (імі). Або, калі сфармуляваць крыху інакш, «метатэксты кваліфікуюцца як тэксты, што паўстаюць з нагоды іншых тэкстаў (протатэкстаў), у выніку рэакцыі на іх» [12, с. 173]. Гэта пэўнага роду «двухтэкст», «двухгалосны тэкст», і двухгалоссе можа быць прыхаваным у маналагічным выказванні.

У выпадку рамана Д. Кельмана мы не гаворым пра метатэкст як такі, а адзначаем наяўнасць метатэкстуальных сувязей даследуемага твора з паэзіяй нямецкага барока, маючы на ўвазе не непасрэднае цытаванне і не супадзенне тканіны рамана з барочнай лірыкай на метафізічным глыбінным узроўні, а своеасаблівае сугучча думак і слоў некаторых персанажаў з паэзіяй нямецкага барока, з асобнымі вершамі, якое можна было б з пэўнай доляй умоўнасці назваць рэфлексіяй над імі. Безумоўна, гэта не рэфлексія герояў, а прыхаваная рэфлексія аўтара, свядомае выкарыстанне ім тэкстаў, з нагоды якіх і паўстае той або іншы фрагмент рамана. Пры гэтым сувязь разважанняў персанажаў з рэальнымі творами XVII ст. не агучваецца, яе можна заўважыць толькі ведаючы ўзоры барочнай лірыкі. Адзін з самых паказальных прыкладаў – думкі бацькі Тыля, млынара Клауса Уленшпігеля, пра час.

Разважанні пра хуткапыннасць жыцця і зменлівасць свету непазбежна спараджалі ў паэтаў барока спробы асэнсаваць сутнасць часу, пытанні пра тое, што такое імгненне і вечнасць, дзе пачынаецца і дзе канчаецца «цяпер». У нямецкай лірыцы адзін з самых знакамітых прыкладаў такіх разважанняў – верш Паўля Флемінга «Думкі пра час» (*“Gedanken über der Zeit”*). Калі пра час у рамана Д. Кельмана думае Клаус Уленшпігель, яго рэфлексія даволі сугучная гэтаму вершу.

“Wie soll Zeit aufhören! Andererseits... <...> Sie muss ja auch begonnen haben. Denn wenn sie nie begonnen hätte, wie wäre man bis zu diesem Moment gelangt? <...> Aber vorher? Ein Vorher vor der Zeit?” <...> “Eine Schlucht, <...> die einfach immer weitergeht, weiter und weiter, immer noch weiter, (...) eine Tiefe, an der alles zunichte werde...” [10, с. 40–41] – «Як

мога скончыцца час! З другога боку... <...> Час жа мусіў неяк пачацца. Бо калі ён ніколі не пачынаўся, як мы апынуліся ў гэтым моманце? <...> Але да таго што? Да часу што было? <...> Бездань <...> якая папросту ніколі не канчаецца, ні канца ні краю, далей і далей <...> глыбіня, у якой усё знікне дарэшты...» [11, с. 27–28]. Гэта цытата з рамана Д. Кельмана.

Прывядзем побач урыўкі з «Думак пра час» П. Флемінга:

“Die Zeit ist was und nichts, der Mensch in gleichem Falle, / doch was dasselbe was und nichts sei, zweifeln alle. / Die Zeit, die stirbt in sich und zeugt sich auch aus sich. / Diß kömmt aus mir und dir, von dem du bist und ich. / <...> / Ach daß doch jene Zeit, die ohne Zeit ist, käme / und uns aus dieser Zeit in ihre Zeiten nähme, / und aus uns selbstens uns, daß wir gleich könnten sein, / wie der itzt jener Zeit, die keine Zeit geht ein!” [12, с. 41] – «Час – гэта штосьці і нішто. І чалавек – гэтакасама. / Але як адно і тое можа быць і нечым, і нічым, сумняваюцца ўсе. / Час памірае ў сабе самім і выцягвае сябе з сябе самога. / З мяне і цябе прыходзіць тое, з чаго і ты, і я. / <...> / Ах, калі ж надыздзе час без часу / і возьме нас у свае часы з гэтага часу / і з нас саміх, / каб мы сталі падобнымі да таго, / для каго час не з’яўляецца часам» (падрадкавы пераклад наш – В. Г.).

Як бачым, разважанні млынара набліжаюцца па сутнасці сваёй да філасофскай рэфлексіі паэта. Абодва адзначаюць загадкаваць часу, гавораць пра час як пра нешта без канца і без пачатку, як пра ўсё і адначасова нішто. Глыбокае асэнсаванне часу як нечага непадуладнага чалавеку, неспасцігальнага ім, няўлоўнага, але важнага і вызначальнага працываецца ў абодвух прыкладах. Цікава пры гэтым, што думкі Клауса Уленшпігеля не толькі маюць сэнсавае сугучча з вершам барока – яны і самі гучаць вельмі паэтычна. Так, гэта гаворыць неадукаваны млынар, і яму на працягу рамана ўласцівая даволі гутарковая мова, нават яго філасофскія разважанні звычайна заземленыя, абапіраюцца на матэрыяль-

ны вядомы яму свет – але ў гэтым фрагменце можна сустрэць і вельмі паэтычны вобраз – *Ein Vorher vor der Zeit* (адзін з магчымых перакладаў якога – «прадчассе перад часам»), і такія характэрныя для лірыкі барока паўторы (*immer weitergehe, weiter und weiter, immer noch weiter*).

Падобнага роду метанімічныя сувязі рамана з лірыкай нямецкага барока можна ўбачыць і ў некаторых іншых фрагментах тэксту. Напрыклад, згаданыя вышэй разважанні Пауля Флемінга пра нямецкую мову і нямецкую рыфму перагукваюцца з вершам Тэабальда Хока «Пра нямецкае вершаскладанне» (*Theobald Hock, “Von Art der Deutschen Poeterey”*).

Такім чынам, можна сцвярджаць, што паэзія нямецкага барока з’яўляецца для рамана Даніэля Кельмана «Тыль» адным з сэнса- і тэкстаспараджальных падмуркаў, на аснове якіх ствараецца яго мастацкі свет.

Даніэль Кельман вядзе ў рамана «Тыль» свайго роду дыялог з паэзіяй нямецкага барока. Пры гэтым можна вылучыць тры ўмоўныя ўзроўні гэтай рэцэпцыі: алюзіўны, сэнсаўтваральны і метатэкстуальны. На алюзіўным узроўні ў тэксце рамана згадваюцца імёны прадстаўнікоў нямецкага барока і некаторыя факты іх біяграфіі, цытуюцца асобныя радкі; а Пауль Флемінг – па прызнанні Даніэля Кельмана, любімы яго паэт таго часу – выведзены ў якасці персанажа рамана. На сэнсаўтваральным узроўні пісьменнік сам набліжаецца па светапоглядзе і паэтыцы да лірыкаў XVII ст.: можна ўбачыць прысутнасць у яго тэксце трох асноўных прынцыпаў барока (*vanitas mundi, discordia concors, constantia*), выкарыстанне аўтарам некаторых паэтычных прыёмаў, уласцівых барочным паэтам, супадзенне з імі ў скразных тэмах і матывах. Нарэшце, метатэкстуальны ўзровень утвараюць прыхаваныя сувязі асобных фрагментаў рамана з тэкстамі нямецкіх лірыкаў: мы бачым несумненнае сэнсавае сугучча паміж праналізаванымі ўрыўкамі, перафразаванае апісанне пісьменнікам тых філасофскіх разважанняў, якія ўтрымліваюцца ў вершах XVII ст.

ЛИТАРАТУРА

1. *Rickes, J.* Daniel Kehlmann und die lateinamerikanische Literatur / J. Rickes. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2012. – 143 s.
2. *Rickes, J.* Die Metamorphosen des “Teufels” bei Daniel Kehlmann : «sagen Sie Karl Ludwig zu mir» / J. Rickes. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2010. – 104 s.
3. *Tranacher, J.* Geniekonzepte bei Daniel Kehlmann / J. Tranacher. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2018. – 304 s.
4. *Казаква, Ю. К.* Творчество Даниэля Кельмана в контексте немецкоязычной литературы конца XX – начала XXI в. : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / Ю. К. Казаква ; Казанский (Приволжский) федер. ун-т. – Казань, 2015. – 22 с.
5. *Голенко, Ж. А.* Феномен «молодежного сознания» как «стилеобразующий фактор» в прозе рубежа XX–XXI веков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.08 / Ж. А. Голенко ; Моск. пед. гос. ун-т. – М., 2010. – 23 с.

REFERENCES

1. *Rickes, J.* Daniel Kehlmann und die lateinamerikanische Literatur / J. Rickes. – Würzburg : Königshausen, 2012. – 143 s.
2. *Rickes, J.* Die Metamorphosen des “Teufels” bei Daniel Kehlmann : «sagen Sie Karl Ludwig zu mir» / J. Rickes. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2010. – 104 s.
3. *Tranacher, J.* Geniekonzepte bei Daniel Kehlmann / J. Tranacher. – Würzburg : Königshausen & Neumann, 2018. – 304 s.
4. *Kazakova, Yu. K.* Tvorchestvo Danielya Kel'mana v kontekste nemetskoyazychnoj literatury konca XX – nachala XXI v. : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.01.03 / Yu. K. Kazakova ; Kazanskij (Privolzhsij) feder. un-t. – Kazan', 2015. – 22 s.
5. *Golenko, Zh. A.* Fenomen «molodezhnogo soznaniya» kak «stileobrazuyushchij faktor» v proze rubezha XX–XXI vekov : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.01.08 / Zh. A. Golenko ; Mosk. ped. gos. un-t. – M., 2010. – 23 s.

6. Чугунов, Д. А. Немецкая литература 1990-х годов: основные тенденции развития: автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.03 / Д. А. Чугунов ; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2006. – 32 с.
7. Haberkamm, K. Redivivus per litteras. Das Thema des Dreißigjährigen Krieges und seine poetologische Funktion bei Grimmelshausen, Grass und Kehlmann / K. Haberkamm // Der zweite Dreißigjährige Krieg: Deutungskämpfe in der Literatur der Moderne / hgg. von F. Lampart, D. Martin, Ch. Schmitt-Maaß. – Baden-Baden : Ergon Verlag, 2019. – S. 201–222.
8. Lampart, F. Vergangene Vergangenheit Krieg und Geschichte in Daniel Kehlmanns Tyll (2017) / F. Lampart // Der zweite Dreißigjährige Krieg: Deutungskämpfe in der Literatur der Moderne / hgg. von F. Lampart, D. Martin, Ch. Schmitt-Maaß. – Baden-Baden : Ergon Verlag, 2019. – S. 223–242.
9. Kehlmann, D. Tyll / D. Kehlmann. – Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Verlag, 2017. – 475 s.
10. Кельман, Д. Тиль / Д. Кельман ; пер. з ням. В. Гронскай. – Мінск : А. М. Янушкевич, 2020. – 332 с.
11. Ахметбекова, А. М. Метатекст: сущность и признаки / А. М. Ахметбекова // Вестник КазНУ. Серия филологическая. – № 3(149). – 2014. – С. 170–175.
12. Fleming, P. Gedanken über die Zeit / P. Fleming // Stationen der deutschen Lyrik: von Luther bis in die Gegenwart; Gedichte mit Interpretationen. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 2001. – 91 s.
6. Chugunov, D. A. Nemeckaya literatura 1990-h godov: osnovnye tendencii razvitiya: avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk : 10.01.03 / D. A. Chugunov ; Voronezh. gos. un-t. – Voronezh, 2006. – 32 s.
7. Haberkamm, K. Redivivus per litteras. Das Thema des Dreißigjährigen Krieges und seine poetologische Funktion bei Grimmelshausen, Grass und Kehlmann / K. Haberkamm // Der zweite Dreißigjährige Krieg: Deutungskämpfe in der Literatur der Moderne / hgg. von F. Lampart, D. Martin, Ch. Schmitt-Maaß. – Baden-Baden : Ergon Verlag, 2019. – S. 201–222.
8. Lampart, F. Vergangene Vergangenheit Krieg und Geschichte in Daniel Kehlmanns Tyll (2017) / F. Lampart // Der zweite Dreißigjährige Krieg: Deutungskämpfe in der Literatur der Moderne / hgg. von F. Lampart, D. Martin, Ch. Schmitt-Maaß. – Baden-Baden : Ergon Verlag, 2019. – S. 223–242.
9. Kehlmann, D. Tyll / D. Kehlmann. – Reinbek bei Hamburg : Rowohlt Verlag, 2017. – 475 s.
10. Kel'man, D. Tyll / D. Kel'man ; per. z nyam. V. Gronskaj. – Minsk : A. M. Yanushkevich, 2020. – 332 s.
11. Ahmetbekova, A. M. Metatekst: sushchnost' i priznaki / A. M. Ahmetbekova // Vestnik KazNU. Seriya filologicheskaya. – № 3(149). – 2014. – S. 170–175.
12. Fleming, P. Gedanken über die Zeit / P. Fleming // Stationen der deutschen Lyrik: von Luther bis in die Gegenwart; Gedichte mit Interpretationen. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 2001. – 91 s.